

УЧИТЕЛЯТ В РОЛЯ НА СЦЕНАТА НА КЛАСНАТА СТАЯ

Евгения Валентинова Роева

СУ „Св. Климент Охридски“, София

THE TEACHER IN THE ROLE OF THE CLASSROOM STAGE.

Evgeniya Roeva

Sofia University, Sofia

*Статията е резултат от работата по проект на тема „Апробация на формати от арт ани-мационния подход с учители, студенти и ученици от началното училище“, финансиран от средства-та, отпуснати целево от държавния бюджет на СУ „Св. Климент Охридски“ за научни изследвания през 2020г.

Abstract: The article offers an attempt to present school theatre as a method for innovative teaching in the parameters of the modern school. Presents the teacher's approach in a role by preparing students for theatrical performances. The different epoch has its relation to the theatre and its purpose. Every educator engaged in the mission to lead a school theatre; it is good to know the basic normative aesthetics. The school theatre is not a space for professional actors, but a territory for students. Theories of theatre, public performance, role-playing, theatre in education and stage interpretations will be presented. Theatre and speech techniques are very closely related, so a short oratory manual will be described. Methodological practices and positive experiences are shared.

Keywords: desire for public expression, teacher in role, drama technique, school theatre, the art of talking, rehearsal, students in a role, teacher-director

„Работата на учителя е да накара учениците си да прозрат собствената си вътрешна сила и жизнеспособност.“ (Джоузеф Кембъл)

Модерното образование поставя задача на училището да подготвя личности, притежаващи способности за интензивно общуване. Учениците е необходимо да бъдат вдъхновени за различни и нови за тях дейности, уверени в способностите си да ги осъществят и за изпълнението на тези цели да разполагат с всички необходими инструменти, за да ги реализират. За да се предостави конкурентно образование, обучението не се изчерпва само с формално предвиденото, нужно е да се стимулират стремеж към нови знания и формиране на собствена перспектива при откриването на нова информация, които да гарантират придобиването на опит, който да се съхрани и след като завършат училище. Основна функция на учителя в роля е успоредно с овладяването на задължителната академична учебна програма, да предостави възможност за натрупване на значим личен опит от учениците.

Ще разгледаме постигането на тези цели като осъществимо, при добра комбинация от класната и извънкласната дейност. Ще става въпрос за подпомагане и стимулиране на ролевото развитие на учениците посредством един от най-успешните формати, а именно драма формат в класната стая и училищен театър на училищната сцена.

Театърът, като периметър обединяващ драма методите и училищния театър, позволява на учениците да се потопят в сценичното изкуство, да влязат по нов начин в схемата на обучението като творят и се забавляват едновременно.

Актьори, актьорско майсторство и роли в образованието

Според речниците актьорът е човек, който играе или изпълнява роля в актьорска продукция. Той е специализирал актьорско майсторство или изпълнява дадена роля в художествено произведение като драматичен спектакъл, опера, балет, естрада и цирково представление. За разлика от артистите актьорите не само участват в представления, но и изпълняват определена роля и са в образа на определен персонаж. Театърът като изкуство предлага голяма свобода за откриване на нови светове.

За да се подготви актьорът за своето изпълнение той прави репетиции. Голяма част от времето минава в репетиции. Необходимо е, когато ролята го изисква да се прецизира енергията, която ще е нужна, да се разпредели времето, организацията, сетивността. Влиза се в една центрофуга, работи се с различни партньори, създава се илюзия, защото театърът е изкуствено нещо. Изкуството създава светове отвъд всекидневната реалност. Самото създаване е много привлекателно като процес.

Знанията свързани с актьорското майсторство и ролите учениците получават в началното си и предучилищно образование. Те са участници в т.нар. Тържества, където имат различни роли, Празници на Буквите, Природата, Герои и множество други поводи, в които също имат роли, които изпълняват. Навсякъде учениците са в различни роли – на актьори, танцьори, певци, статисти и други. Този вид мероприятия има своята специфична и специална публика – родители, близки, приятели и познати. Учителите обичайно са в ролята на особен вид театрални експерти (режисьори, сценаристи, продуценти, декоратори, организатори или всичко заедно) на този вид публична изява.

Учителят и неговата нова роля

Нова роля на учителя с нови отговорности. Василева приема, че конструктивистката идея отрежда нова роля на учителя в арт анимационния подход в образованието. Той се отказва от строгия контрол — защото ще се намесва в работата на учениците само ако възникне трудна или неразрешима ситуация. Ще го прави внимателно, без да нарушава естественото развитие на вътрегруповите процеси, които подпомагат ученето на учениците. Често тази ситуация, според Стърнбърг, изглежда доста привлекателна за учителите. Могат да си помислят, че така е много по-лесно — даваш задачи на учениците, те работят и накрая целите са постигнати. Да, това е доста по-различно от това да подготвяш лекции или презентации, които да представяш пред учениците, които си водят записки, слушайки. Това е на пръв поглед! Внимателният анализ и практиката показват, че конструктивисткият учител има други задачи в планирането и немалка активност по време на провеждането на занятията [1]. Той трябва да е планирал различни дейности, в които учениците да участват. Всяка дейност трябва да е съобразена с определен стандарт съпровождащ изпълнението и, защото ще е много лесно да се изпусне тотално контролът върху учениците. Когато това се случва, те вместо да учат, ще си говорят или ще се забавляват, което не е целта, поставена от учителя посредством този вид организация на обучението. За да не се случи това, учителят трябва да има ясни цели, които да е формулирал за учениците и те да са ги приели като достатъчно мотивиращи, за да могат да продължат дейността и да я доведат до целесъобразен край. Конструктивистки ориентираният учител трябва да е определил и запознал учениците и с критериите, по които ще бъде направена оценката на постиженията като група и индивидуално. Така учителят ще гарантира, че учениците му ще пребивават в процес на обучение, който ще донесе удовлетворение на тях самите и на учителя, който им е помагал в хода на дейността [2].

Как се провокира интерес към театъра?

Да се изследва възможността за създаването на обективни предпоставки за развиващи се взаимодействия и взаимоотношенията между учениците в училищния клас посредством използването на театралните системи, форми и драма методи на обучение, е примамлива цел, актуална за така обособените специфични потребности на съвременните ученици в началното училище.

„Новите поколения обучаеми стават все по-взискателни към начина, по който се комуникира с тях в обучението и извън него. Все по-голяма част от тях предпочитат да се включват в атрактивни, визуално детерминирани и динамични взаимодействия, наподобяващи драмата във филмите, в ярките със своята забавност и привлекателна изразителност комуникативни епизоди като тези в телевизионните reality програми или интернет визуализациите, които гледат и в които искат да участват вече не само като зрители. Вече може би трябва да става въпрос за по-честото включване в обучението на образи, които, трансформирайки се от своята картинна, сценична и арт събитийна изобразителност във визуални модели, представления, епизоди, инсталации или конструкции, да формират желано, атрактивно и полезно за обучението драматично взаимодействие. В анимирания подход ще се създава мотивация за тяхното активно участие в него, сътворявайки го от самото начало до драматичният завършек на специфични арт продукти и събития.“ [2].

Театърът е „изкуство, което се занимава с изиграване на сценарии или истории пред публика“. Живее ли във всеки ученик актьор и може ли всеки учител да бъде „режисьор“? Обучаемите е необходимо да бъдат уверени, да имат способността да се надграждат и реализират. Влизането в роля, приемането на чуждата чувственост и мисловност като своя, поставянето в ситуация, в която се решава проблем, предо-

твратява конфликти и е част от играта. Включването на учениците в обучение, основано на ролево взаимодействие и сценичен диалог, подкрепено от учители и съученици, поставяйки като цел да се изследва личното участие, да се експериментира в група с целия училищен клас, създава очакване, че опита, които се придобива може да бъде приложен в действителност, чрез реални, лични, ролеви интеракции. Например в клас има конфликт между двама ученика, чрез включването им в подобна симулирана етюдна ситуация, разиграна ролево помежду им, (или от професионални актьори), докато те са наблюдатели, виждат отстрани като публика последствията от действията си. Тези практики включват учениците, който чрез превъплъщението в ролеви персонажи и образи във въображаеми ситуации, се позиционира по определено и устойчиво в структурата на междуличностните отношения в групата. Освен това интерактивно ролевите методи, използвани от образователно театралната система са свързани с осигуряването на ново и атрактивно, но необходимо пространство сцената на Училищния театър.

„Трябва ли винаги да учим децата си с книги? Нека първо да ги научим да гледат към звездите, да се възхищават на слънцето и планините. Нека ги запознаем с дърветата, с пеперудите и цветята. Да събудим у тях възхита и възторг към цвета на живота. Едва тогава им дайте книга.“ Дейвид Полис

Принцип на драматизация на образа

В своята монография „Арт анимация в образованието. Учители и ученици в драматично взаимодействие“ Василева пише, че този принцип се основава на правила, произтичащи от театъра, и се представя цялостно чрез: одухотворяване на образа, включване на образа в драма етюд, формиране на сценично пространство за съвместни драматични дейности и работа с учениците като публика или партньори в драматизацията.

Одухотворяване на образа

Тя приема, че става въпрос за превръщане на статичните образи в поведенчески (характерно социално и индивидуално нюансирано поведение), мислещи (мислят и говорят по предлагани теми) и чувстващи (изразяват по различен начин чувствата си) същества. Мисленето задейства специфичен ролеви интелектуален потенциал, който ще се включва в комуникация с другите мислещи същества на ментално ниво, а чувстващото същество, притежавайки характерен познавателен, поведенчески и афективен профил, може да управлява своите действия и впечатления и да взаимодейства уверено с другите чувстващи същества, които водещият на арт анимацията е задал като основни. Ролята е най-естествената проекция на одухотворяването на въображаемите, рисуваните или човешките образи за обучителни цели [2]. Например, ако се използва образът на музикална нота, той ще влезе в специфична роля на избрано от драматизиращия учител или обучаем чувстващо същество (човек, животно, растение, предмет, фантазно същество или нещо друго). Чрез ролята анимираният вече образ ще се включи в различни взаимоотношения.

„Театърът е висша инстанция за решения на житейски въпроси“ – Александър Херцен.

Създаване на етюд с обучителна цел

Ролите трябва да бъдат задействани в специфични ролеви взаимодействия. За целта се подготвят няколко театрализирани етюда, които формират цялостно драматично действие — оригинално начало, впечатляваща кулминация и удовлетворяващ край, свързани с целите на обучението. Надграждането им конструира цялостен драма процес, който се представя чрез драматизация пред учениците като публика или с тяхното пълно или частично участие. Обучителната цел е планирана от водещите предварително и се съобщава на обучаваните. Те я преследват в последващите обучителни компоненти на арт анимационния процес.

Формиране на анимирано пространство

В театралните постановки сцената е това специално конструирано пространство, което позволява на зрителите да видят всяко действие на актьорите. В обучението, основаващо се на анимация, учителят трябва да осигури подходящата сцена за играта на анимираните образи.

Принцип на подготовка за действие (очакване за действие)

В реалния живот човек често трябва да направи специфична подготовка, преди да извърши определено действие. Например човек трябва да подреди материали за някакъв експеримент, преди да го извърши, или да тренира, преди да направи скок. Демонстрацията на подобни подготвителни движения подготвя обучаемия за последващото действие и е процес, показването на който превръща определената дейност в реалистична, а не изкуствено конструирана и демонстрирана само за нуждите на обучението. По този начин образователната арт анимация се ангажира с показването на причинно-следствената същ-

ност на изучаваното явление [2]. Така обучаемият не просто става зрител на едно явление, а влиза в ролята на изследовател на това явление, който има достъп до цялостните процеси. Той вижда подготовката за определено явление, както например зрителят иска да види в един филм как главният герой е достигнал до определено действие или как е подготвено важно и драматично събитие, което е предопределило развързката или съдбовния финал в едно сценично представление

Характеристика на училищния театър

Училищният театър е един различен свят в пространството на образователните прототипи. Всяка епоха има свое отношение към театъра и неговото предназначение. В настоящите реалности училищният театър има нужда да бъде преди всичко пространство на младите хора. В този диапазон те са и актьори, и режисьори, избират и изработват сами костюми и декори, модернизират и осъвременяват пиесата, дори тя да е създадена преди десетилетия. Влизането в роля, участието в театрални пиеси е образователно средство, чрез което се създава съчетание от качества, нужни за развитието на учениците.

- Работа в екип
- Развитие на въображението и креативността
- Самоконтрол и психология на взаимоотношенията
- Наблюдателност към партньорите и обстановката
- Памет, логичност на мисълта и действията
- Любознателност
- Интерес към литературата, драматургичните текстове и общуването чрез/с художествен текст

Цел на училищния театър:

- Развиване на умения, талант, способности
- Възпитаване на творчески активни личности
- Повишаване на самооценката и самоувереността
- Организация на свободното време
- Последваща реализация на личността

Учителят в роля, който ще използва арт-техники в обучителния процес, е желателно да бъде запознат с основните нормативните естетики в театралното изкуство. Много хора са се занимавали с театъра през вековете. Били са категорично за него или против него. Но никога отношението им не е било равнодушно. Или са го утвърждавали, или са го забранявали. А това вече говори за неговото влияние.

Заслугата да бъде създадена школа на актьорското изкуство принадлежи на К.С. Станиславски. От него за пръв път в историята на театъра основно са разработени въпросите на сценичната теория, методът и актьорската техника, които взети заедно, съставят цялостното учение за творчеството на актьора. Това учение става широко известно в целия свят като „система на Станиславски“. Творчеството започва от момента, когато в душата и във въображението на артиста се появява магическото творческо „ако“. „Сцената е правда, онова, в което артистът искрено вярва – дори и очевидна лъжа, трябва да стане в театъра правда, за да може да бъде изкуство“ [3]. Актьорът преди всичко е длъжен да вярва в цялата заобикаляща го въображаема действителност. Тази „вяра и наивност“ на твореца актьор не може да задвижи неговото творческо въображение без „поведенческата верига“. Поведенческата верига е „възприятие–оценка–решение–реакция“. Ако поведенческата верига в живота е „от само себе си разбираща се“, то на сцената тя трябва да бъде „нарочно създадена“ [4]. Режисурата като професия, родена и израснала в модерното време на театъра, също си има своите „прорицатели“ – Станиславски, Мейрхолд, Майкъл Чехов, Брехт, Меснер и Лий Страсбург, Питър Брук, Гротовски. Всички те в различни периоди от протичащо време на театралната модерност създават своите системи за постигане максимален ефектна сътворената художествена реалност. Нещо като „катехизис“ на осъществената мечта“ – абсолютна органичност, изразителност и заразителност на сценичния живот. Това са прословутите методи, чиито принципи, правила, специфични особености са ползвали и ползват, според творческите си нагласи и предпочитания, десетки и десетки талантиливи режисьори от разни поколения в своята професионална дейност и до днес [5].

Училищният театър не е пространство за професионални актьори, това е реалия, в която учениците преоткриват потенциала си, разгръщат таланта си, осъществяват „своето бягство“ от ежедневието и рутината на престоя в клас, времето прекарано на сцената е празник. Обучителният процес се провежда със забавление, но и с дисциплина. Тази нова саморефлексия, съпровожда ново самочувствие, увереност в собствените способности, развива комуникативните способности. Вторичните резултати са желанието за публична изява, желанието за четене, нови знания, изграждане на нова естетика към света, повишаване на успеха и интерес към актьорското майсторство.

Образи зад думите

Ако в резултат на творческите си изяви, ученикът придобие увереност за публична изява, е нужно да познава основите на доброто представяне. За да бъде публичната изява успешна е необходима смелост, а това умение се придобива. Изкуството ораторството и техниките на говора, като изразно средство на актьорското майсторство се базират на това – тезата да бъде ясна. Задължително е думите, които се употребяват да са на място и техният смисъл да бъде познат. Бъдещият потенциален блестящ оратор трябва да усвои основните умения на публичното говорене и представяне. Те са универсални и варират от гла-сообразуване до микрофонна техника, от уменията да се съставят речи до изкуството да се оборват аргументите на другия, включително и употребата на хумор.

Обучението в използването на тези умения се разширява и обогатява в постигането на собствен стил. В най-добрите обучителни стратегии учениците се учат, да оползотворяват заложите си и да развиват потенциала си. Когато обучаемите са в неформална обстановка, те са релаксирани, разказват забавни истории, които се харесват от разказвача им. Същото правило може да се отнася с пълна сила и пред публика. Ако говорещия не смята, че остроумията са му забавни, не може да се надява да достави удоволствие, което сами не изпитва. Реторът е необходимо да бъде уверен, да демонстрира увереност и я запази дори пред лицето на провала [6].

Репетиция – любов моя

„Театърът е нежно чудовище, което приема своя човек, ако е призван, и грубо го изхвърля, ако не е призван.“

Ал. Блок

За да „влезе в роля“, учителя в съвременната технологична епоха на XXI в., учителя приема работата си като спонтанен творец. Етапите по изграждане на пиесата, отговарят на тези в професионалния театър. Творческата работа с учениците от един училищен клас от началното училище в изследването на желанието им за публична изява е наситен емоционално – физически процес. Представянето на възпитаниците пред родителска публика и срещата им с декорите, костюмите, сценичното осветление, пълната зала, публиката – цялата съвкупност е изключително изживяване, което остава в емоционалната им памет. В процеса на работа се планират променени в цялостното усещане на обучаемите за това да се запомни всичко, което е ярко, често нетипично, но особено значимо за самото дете в конкретния момент, т.е. онава, което по някакъв начин е свързано с възникващите в съзнанието му асоциации, очаквания обусловени от опита.¹

Учениците са стимулирани в хода на създаването на нови образи и драматични взаимодействия в образователната пиеса да правят и споделят с другите съждения за тях, основани на личния опит. Наблюдението и разговорите с учениците, родителите и учителката им разкриват промени в отношението към участието им, а именно: увеличаване на активността и отговорността към груповата работа по време на репетициите и груповата публична изява от страна на учениците. Родителите и учителите наблюдават и споделят, и за устойчива промяна в отношението към театъра, училището и личния принос на учениците.

Какви са очакванията на децата? Тяхната представа е, че много бързо би могъл да се случи целият процес и веднага ще блеснат, без да полагат особени усилия. Истината обаче е, че за да работи в хармония един клас и да се роди спектакъл, какъвто си го представят, трябва много репетиции, усилия, отдаденост, учене, създаване на хореографии, работа в мизансцен, изработване на декори, организация на театралния процес, време от учебните часове и така се стига до първото разминаване между очаквания и реалност. Репетиционният процес се организира като в професионален театър. Това е много интересна и трудоемка работа. Изборът на пиеса, четене на маса, разпределяне на ролите, кастинг, разпределяне на различните компоненти. В своята драматургия, авторът е създал в обобщена художествена форма един живот, а изпълнителите се опиват да пресъздадат този живот на сцената като свои личен. Думата „репетиция“ произхожда от френското „репете“ – „повтарям“. И всяка репетиция е стъпало към по-точно и изразително въплъщение в театралното действие. След множество разговори, с всеки по отделно, се взема решение, че за да заработят механизмите трябва да се разпределят задачите като във всяка отговорна груповата работа, а за да стигне времето, работата наистина трябва да бъде планирана и ускорена.

Заклучение:

Форматът Училищен театър спомага за освобождаването на много поведенчески задръжки и скованост, но и подхранва изразяването на смела позиция по даден проблем, отговорно отношение към груповата работа и формиране на лични позиции. „Децата обичат предизвикателствата и когато те са поста-

вени по положителен начин и с необходимото поощрение, учениците са склонни да изпробват силите си.“ [7]. „Проблемите на автоцензурата и стереотипното мислене преследват всяка класна стая.— Затова „креативността у учениците трябва да бъде стимулирана и канализирана във форми, които укрепват тяхната изява—[8]. Иновативните неформални образователни практики в тази насока поставят акцент върху насърчаването на творческото и критическото мислене у учениците, формирането на компетентности за адекватно вписване и активно участие на обучаваните в съвременните общества. [9]

References:

1. Starnbarg, R. Pedagogicheska psihologia., Sofia, 2014, Izd. Iztok–Zapad
2. Vasileva, R. Art animatsia v obrazovaniето. Uchiteli i uchenitsi v dramatichno vzaimodeystvie, Sofia. 2020, UI „Sv. Kl. Ohridski”
3. Stanislavski, K. Moyat zhivot v izkustvoto., Sofia, 1976.
4. Stanislavski, K. Rabota na aktyora nad sebe si. Ch. II. Sofia, 1950.
5. Radinska, V. Krikor Azaryan – alhimia na igrata., Sofia, 2014, izdat. „Zahariy Stoyanov“
6. Dzhanar, G. „Izkustvoto da govorim“ – universalen narachnik po slovesno maystorstvo, Sofia, 2019.
7. Klark, R. Kray na skukata v chas. Kak da vdahnovim detsata da uchat. Sofia, 2013.
8. Kristi, G. Vazpitavane na aktyora po shkolata na Stanislavski, Nauka i izkustvo, Sofia, 1979.
9. Nikolova, M. Formirane na emotsionalno- lichnostni chrez vlizane v rolya v klasnata staya. Obrazovatelno predstavlenie: V sp. Nauka i tehnologii, Stara Zagora, 2014, kniga 8, „Образование“, s.69

(Endnotes)

1. Roeva, E „Uchilishten teatar i uchenitsite kato saavtori – nachalo za promyana “- sp. „Preduchilishtno i uchilishtno obrazovanie“, (yuli, avgust 2019 g.), br. 4, str. 73–86. Rabota po proekt „Kolaboratsii“. Tekstat predstavya proekt svarzan s postavyaneto na obrazovatelna piesa s tselia klas na tema, koyato razkriva nyakoi ot izklyuchitelno interesnite i po-malko poznati svoystvata na vodata v prirodata.